

Energisikkerhetens globalpolitikk

Det heteste temaet i internasjonal politikk for tiden er global energisikkerhet. Vi må begrense veksten i verdens energiforbruk, ta i bruk flere, helst fornybare energikilder og sikre tilgjengelighet av olje til en noenlunde forutsigbar pris.

Kronikk

Stein Tønnesson er direktør for Institutt for fredsforskning (PRIO) i Oslo. Forholdet mellom fred, konflikt og energi er et satsingsområde ved det uavhengige, internasjonale forskningsinstituttet.

Du kan lese mer om PRIO på nettsiden www.prio.no

Bak politikernes oppmerksomhet ligger frykten for en kombinert forsynings- og finanskriser, utløst av en ny krig i Midtøsten. G8-møtet i St. Petersburg i juli hadde energisikkerhet som sitt viktigste tema. Temaet spilte også en viktig rolle på toppmøtet i den alliansefrie bevegelsen i Havana i september. EU har lansert en energipolitisk handlingsplan, og ønsket om sikkerhet for russiske gassleveranser var hovedsaken da EU holdt toppmøte i Lahti i oktober. Det Internasjonale Energibyrådet (IEA) har satt fingeren klart på problemene i årets *Energy Outlook*.

I den norske regjeringens utenrikspolitikk står fred og energi sentralt. Nordområdene har topprioritet, og politiken i nord handler i stor grad om energi. Gass er blitt en hovedsak i trekantforholdet Norge-Russland-Tyskland/EU. Russlands beslutning om at Gazprom skal ha Shtokman-feltet i Barentshavet for seg selv var et betydelig tilbakeslag for norsk utenrikspolitikk.

For å definere Norges rolle er det nødvendig å forstå det globale energispillet. For å anslå fredens mulighet i dagens verden er det nødvendig å studere spillet om olje, gass og atomkraft – og hvorfor det går så tregt med å ta i bruk fornybar energi. Ved Institutt for fredsforskning har vi gjort forholdet mellom fred, konflikt og energi til et satsingsområde.

Hvorfor havnet energi på toppen av den globalpolitiske dagsorden i 2006? Den høye oljeprisen ga foranledningen, men bak lå et sammenfall av tre store bekymringer som vi er nødt til å se i sammenheng:

Klodens klima. Den største bekymringen er den globale oppvarmingen. Det hersker ingen tvil om at luftlaget rundt jorda er blitt varmere, og det skyldes i vesentlig grad utslipp av klimagasser ved bruk av fossilt brensel. Det som fortsatt diskuteres, er hva som kan gjøres. Hvordan kan vi mest kostnadseffektivt begrense utslippene? De fleste roper på handling, mens noen mener det er fåfengt å stoppe oppvarmingen. Det er mer regningsvarende, hevder de, å bruke knappe ressurser til å forebygge skadevirkningene, bygge et Bangladesh som tåler høyere vannstand, stanse husbyggingen i Florida.

Den globale oppvarmingen var hovedtema på G8-

møtet i Skottland i 2005. Der ble Storbritannias statsminister Tony Blair oppfordret til snarlig handling i håp om at det skulle være mulig å gjøre noe effektivt uten å endre Vestens way of life. Blair erkjenner problemet og ser USAs politikk som en nøkkel, men den kan ikke endres hvis det betyr å endre Vestens livsform fundamentalt.

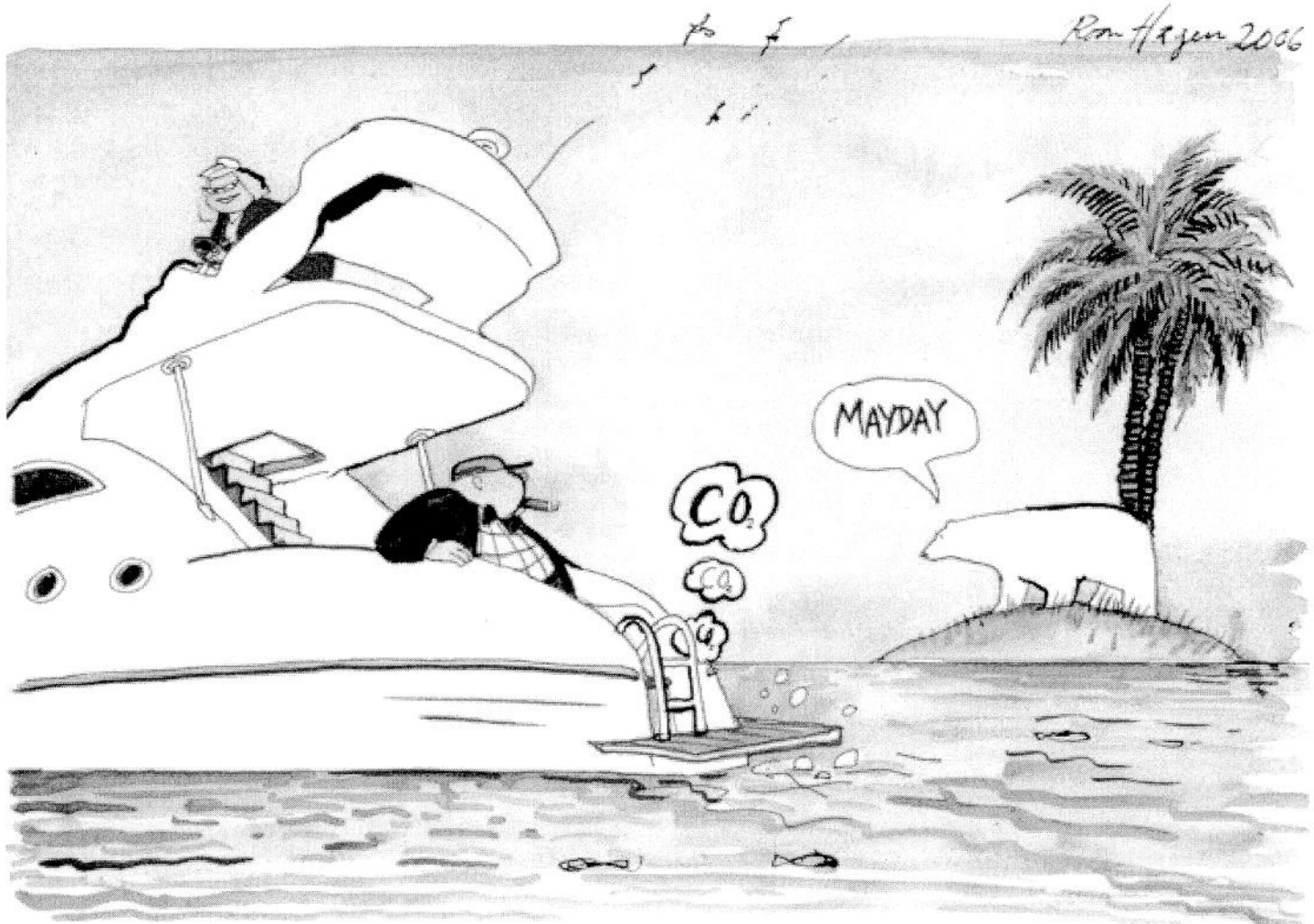
Blair fikk hjelp fra den tropiske orkanen Katrina til å vekke amerikanerne. For første gang tok President George W. Bush klimaproblemet alvorlig i årets tale om rikets tilstand. Men han fortsatte å angripe demokratene for å ville bruke avgifter som virkemiddel til å redusere bensinforbruket.

Peak oil. Den andre bekymringen er ikke fullt så stor. Den kalles "peak oil" og dreier seg om at vi kanskje nærmer oss det tidspunkt da verdens samlede oljeproduksjon ikke kan økes ytterligere. Produksjonen fra flere av verdens største oljefelter har passert toppen, og det er lenge siden sist det ble gjort store funn. Vi finner mye gass, men lite olje. Kanskje har vi ikke lett nok eller dypt nok. Kanskje blir det bedre hvis de internasjonale selskapene slipper til i Midtøsten.

Det kan ennå finnes store felter, men mange tror vi har nådd det stadium da det ikke lenger er mulig å hente ut nye store mengder billig olje. Når det stadiet nås, vil oljeprisen forbli høy og bli stadig høyere, helt til bensinmotoren blir utkonkurrert på transportområdet. Mens prisen øker, kommer olje til å bli produsert fra stadig mindre felter, mer olje vil bli tatt ut av hvert felt, og mer olje kommer til å bli utvunnet av tjæresand.

Stadig mer energi vil gå med til å produsere energi. Den gradvise uttømmingen av oljereservene behøver egentlig ikke å utgjøre noe uoverkommelig problem, hvis vi kunne vite omtrent hvor mye olje det er igjen og hvor mye det vil koste å hente den ut. Da kunne vi planlegge for en gradvis avvikling av oljealderen.

Imidlertid vet vi for lite om sannsynligheten for å finne nye store felter og om produksjonskapasiteten i de gjenværende feltene. Geologer og økonomer er uenige om «peak oil». Dette har bidratt til politikernes bekymring. I bunn og grunn snakker vi om et kjempemessig investe-

(Tegning: Roar Hagen)

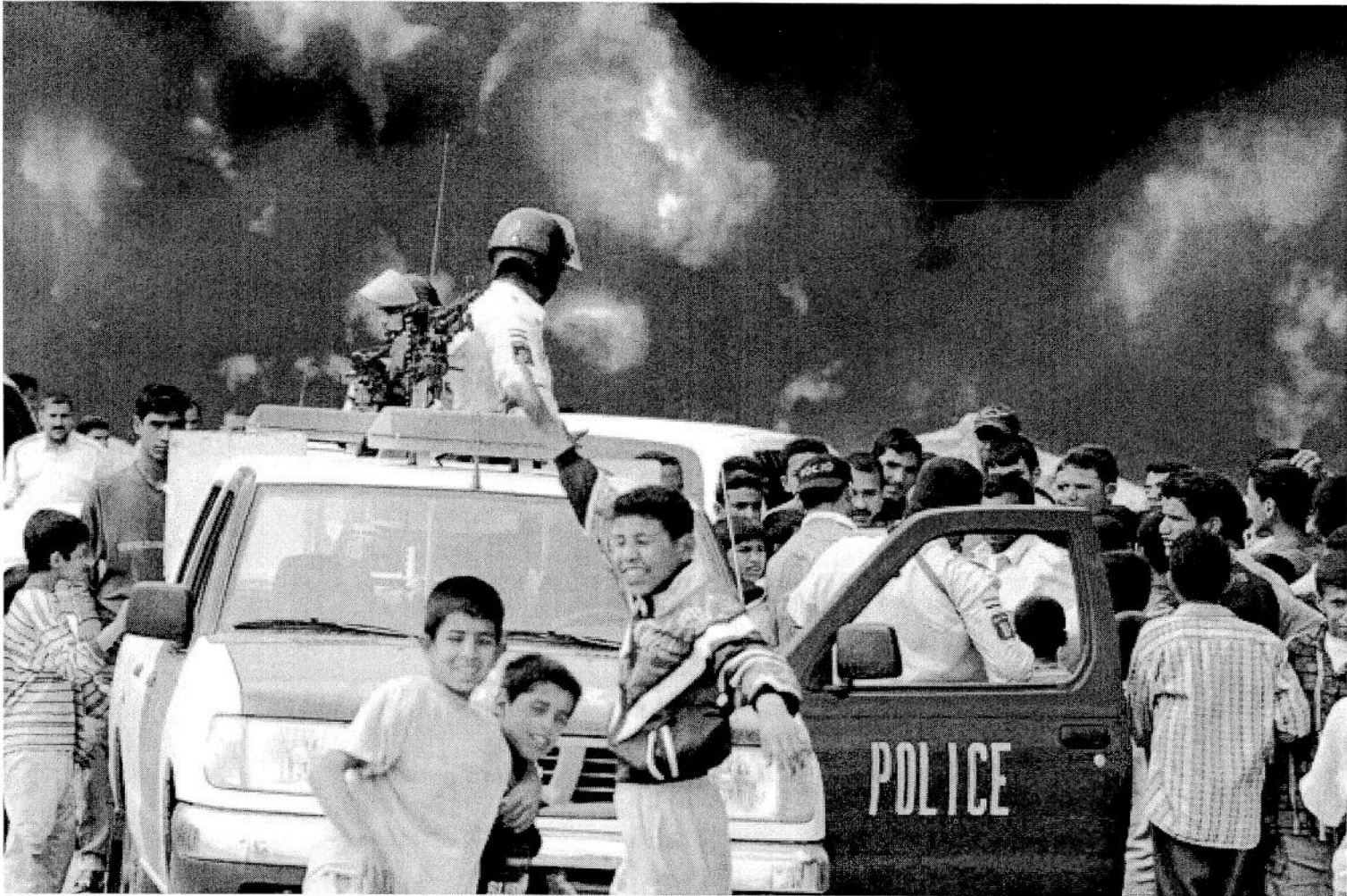
ringsproblem. Det er behov for enorme investeringer i forskning og utvikling, energiøkonomisering, alternativ energi, ny transportteknologi samt leting etter, produksjon og raffinering av olje. Investeringene må skje i tide, slik at vi unngår drastiske prishopp når det kommer en kald vinter, krig eller naturkatastrofe. Men låneinstitusjonene vil ikke finansiere de virkelig store investeringene så lenge det virker mulig at det ennå kan hentes ut billig olje i lang tid framover.

Det ustabile Midtøsten. Her er vi ved det tredje problemet, som burde være det minste: Mangelen på politisk stabilitet rundt Den persiske golf, der 62 prosent av verdens påviste oljereserver befinner seg. De er konsentrert i fem land: Saudi-Arabia, Emiratene, Irak, Iran og Kuwait. Da det osmanske imperiet gikk under i første verdenskrig (1914-1918), foretok de europeiske seiersmaktene en oppdeling av Midtøsten i en serie stater og mandatområder som

siden har ligget i konflikt såvel innbyrdes som med stormaktene utenfor.

Opprettelsen av staten Israel i 1948 gjorde regional stabilisering enda vanskeligere, fordi den arabiske nasjonalismen fikk en hovedfiende. Kampen mot Israel har fungert som en lynavleder for krav om utvikling, sosial rettferdighet og regionalt samarbeid. De to sterkeste politiske ideologiene i området, den arabiske nasjonalismen og politisk islam, er begge knyttet til målet om å samle Midtøsten i en større stat, men det går aldri de oljeimporterende stormaktene med på. De vil ikke finne seg i at oljeresursene rundt Persiagulfen blir kontrollert av én stat. Selv om det nåværende statssystemet mangler legitimitet, er det så å si umulig å forandre det. I 1990 var det Irak som utfordret stormaktene ved å legge Kuwait under seg. I dag er det Iran som risikerer å komme under angrep.

Er det umulig å stabilisere Midtøsten? Ikke i et lengre perspektiv. Flere notorisk ustabile regioner stabiliserte

Olje satt i brann nær byen Basra i Sør-Irak.
(Foto: Scanpix/AFP/Antonio Scorza)

seg i forrige århundre, så som Europa, Kina og Sørøst-Asia. Det ga grunnlag for velstandsvekst. Det som skal til for å stabilisere Midtøsten, er at regjeringene innleder et reelt regionalt samarbeid og konkurrerer på utvikling og velstand istedenfor opprustning, ytre allianser og ideologisk propaganda. Det trengs omfattende programmer for å bruke oljeinntektene til utvikling. Blokkeringene mot regionalt samarbeid må overkommes gjennom langvarig diplomati, med midtøstlandenes egne ledere i hovedrollene, enten de er demokratisk valgt eller ikke.

Fredens risiko. Ustabiliteten i Midtøsten forsterker dessverre problemet med de manglende investeringene i energieffektivitet og alternativ energi. Når investorene gjør sine kalkyler, er det ikke bare krigsfare som skaper usikkerhet. Krigsfaren tilsier jo at det investeres mer i alternativ energi. Paradoksalt nok utgjør fredens mulighet også en risiko, og den virker den andre veien. Det er jo mulig at forholdene forbedrer seg så mye i Midtøsten at produksjonen av billig olje øker. Hvis Irak roer seg, hvis Iran vender tilbake til en investorvennlig politikk, hvis Saudi-Arabia slipper internasjonale oljeselskaper til på sine felter, hvis samholdet i OPEC sprekker og landene produserer alt de kan, da vil trolig oljeprisen falle så mye at energi-investeringer

ellers i verden fører til tap. For under ti år siden hadde vi en superlav oljepris som førte til investeringstørke.

To konklusjoner. Når de tre bekymringene ses i sammenheng, gir det grunnlag for to slutninger. Den første er at løsningen ligger i økt energieffektivitet. Hvis vi reduserer energiforbruket, får vi mindre utslipp av klimagasser, blir mindre avhengige av olje og mindre avhengige av Midtøsten. Med 'oss' mener jeg alle verdens energiforbrukere. Å satse på økt energieffektivitet er like viktig i rike som i fattigere vekstland, i USA som i Kina, og det er et globalt ansvar.

Den andre konklusjonen er at jeg ikke stoler på markedet. Usikkerhet om politikernes vilje til å følge opp klimatalet, om framtidig tilgang på billig olje og om politisk stabilitet i Midtøsten gjør at markedet ikke sørger for tilstrekkelige investeringer. Det trengs en offentlig, politisk motivert innsats på globalt nivå, og det trengs en holdningsendring blant alle verdens forbrukere. EU har mange gode tanker om felles innsats. G8 avga en utmerket erklæring i St. Petersburg. Kinas innspill var konstruktive. Men de har ikke stilt de nødvendige ressursene til disposisjon. Skal vi møte de tre utfordringene fra oppvarmingen av luftlaget, tømningen av de store oljefeltene og ustabiliteten i Midtøsten, må det satses snart og stort og sammen. ■